

„A Természet“ előfizetési ára
egy évre 6 korona;
díszes bekötési tábla hozzá, 2 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Főszerkesztő és laptulajdonos:
DR. LENDL ADOLF.

Felelős szerkesztő:
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Temetőben.

Sirhalmok közt járok
Fényes temetőben,
Aranyugár játszik
Minden síremléken.
Nincsen itten illat,
Csak hideg fény honol,
Édes madárdaltól
Üres minden bokor.

Papiros virágok,
Mesterséges díszek,
Könyvel nem öntözött
Kiú földi ékek . . .
Minden ami itt van,
Hideg pompa árja,
Nincs a szeretetnek
Itt virágos fája.

Mily más — én Istenem! —
Rejtett völgy ölében,
A mulandóságnak
Szerény kis kertjében:
Virágos hantoknak
Égi hangulatja,
Itt még a madár is
A kedvest siratja.

Apró fakeresztek,
Tépett fátvol, virág,
Amit könyvből kelve
A jó föld visszaad; —
Bólintató lombok,
Szomorú fűz ága —
Borulnak a strok
Kicsi fejfájára.

Ibolya kandikál
Keresztek lábánál,
Köny van a szemében,
Sir a kis virágszál.
Összefoly a könyvünk
Az ő bánatával,
Fájó sóhajtásunk
A magasba szárnyal.

A hajnal ezüstje
Szemfedővé vál itt,
Alkonyat bíbora
Égő fáklyát állít.
Csillagos fátvola
Ráborul az éjnek:
A sírok világa
Örök csendbe mélyed.

Óh milyen szomorú,
Megható itt minden,
Csapongó lepkeszárny
Nem lebben meg itten.
A gögnek nem terem
Gyászban borostyánja,
Sorompónál le hull
Minden földi lárvá.

Egyforma a mérték,
Akármerre lejtett;
Akit ide hoznak,
Annak már betellett.
Illatárrá vál itt
Földi remény, óhaj,
Könyből virág fakad,
Gyászból, fájó sóhaj.

Óh ide, csak ide
Jöjjetek pihenni!
Milyen édes lehet
Itten elnyugodni!
Rózsálugas alatt,
Virágok kövében,
Csalódott szívetek
Örök nyíphet érlel.

LAKATOS KÁROLY.

A legegyszerűbb érzékszervek.

A természettudomány meglehetősen értéktelenné tette ama filozófiai spekulációkat, melyek reális ismeretek nélkül merészen nekiálltak, hogy megmagyarázzák a lét rejtélyeit.

A filozófusok természetspekulációi igen rossz hirbe kerültek, a természetbölcselkedő már csak kissé száználmas mosolyban részesült..... de ime, ez egyszerre megváltozott. Az utolsó évek megvalósították a valósínűtlent.

Az abstract teóriák, melyek egy időben már feledésbe kerültek, vagy üres elmefuttatás számba mentek, most megint érvényre jutnak, de nem mint röpke fantáziák, gondolatokból épült légvárak, hanem a tapasztalat szilárd alapján, a modern tudomány egész, bár nehézkes, de biztos apparátusával.

Ilyen halottaiból felkelő elmélet a „természetszellem“ tana, melyet már kerek 2500 évvel ezelőtt Joniában egy görög bölcselkedő állított fel, ama klazomenaei *Anaxagoras*, ki azt tanította, hogy minden ember, állat, növény magában zár egy töredéket a világot átható szellemből, úgy hogy mindegyiküknek van lelke, de csak azon mérvben, amelyben rejtőzik bennük a „természet szelleme“. Legtöbb van belőle az emberben, kevesebb az állatban és legkevesebb a növényben.

Csak kuriózumnak tanítják ezt filozófiai kurzusokban és ha akad is valamelyes, ki mélyebben szokott a dolgok fenekére látni és nemesak poétikus hasonlatnak tartja az *Anaxagoras* „életgondolatát“, általában mégis csak, ugyan szellemes, de alapot nélkülöző spekulációs számba megy. S ime, e napokban élénkbe áll egy modern természettudós és azt mondja: *Anaxagorasnak igaza van!*.....

Az ennek alapul szolgáló tények a következők:

Az „öreg úr“ tragédiája.

„A TERMÉSZET“ eredeti tárczája.

Rendes tanyája esztendőkön keresztül a fiatalosban volt, mely a nagy vágás mellett terpeszkedik. Néha korán hajnalban föltűnt tüneményes alikja, de mire kivirradt, visszahúzódott a sűrű fenyvesbe. Csak éjjel váltott ki a vágásba, ott legelészett pirkadásig, reggel ismét csak eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Kapitális agancsa arasznyira barnállott fülei fölötte, természetes, hogy sokan agyarkodtak a gyönyörű troféára.

Ha a vén bak szóba került, „öreg úr“-nak tituláztuk, mert ez volt az elfogadott neve.

Famózus szerencse kísérte esztendőkön keresztül. Reggel és estende eredménytelenül lestük megjelenését, hiába cserkészttük át a nagy vágást, az „öreg úr“ nem is mutatkozott. Egy holdvilágos éjszakán mégis összekerült az erdőőrrel, az rácsördített a 12-ből, de nem találta el, csupán egy bolond göbecs botlott a mellső lábába, meg is bütykösödött erre a térde. Azóta még ridegebb lett s valóságos remete életmódot folytatott.

A mult század utolsó éveiben több lélekbuvár figyelme azok az igen különös kis tengeri szörnyetegek felé irányult, melyeket tengeri csillagoknak, meduzáknak, tengeri rózsáknak, polypoknak nevez a tudomány. Fordult pedig azért, mert ezekben igen kényelmesen lehet tanulmányozni az idegműködés legegyszerűbb jelenségeit. Ezeknek az állatoknak idegrendszere ugyanis rendkívül egyszerű. Legtöbb esetben csak egy idegekből álló hurok a garat körül (garatgyűrű), melyből néhány idegfonal kisugárzik. A rajtuk megejtett tanulmányok többféle érdekes eredményre vezettek, melyek közt jelen alkalommal csak azt az egy nagyfontosságú tényt akarjuk kiemelni, hogy észleltek olyan ingerjelenségeket is, melyek semmi összefüggéssel sincsenek az idegekkel, mi legelőször abból világolt ki, hogy oly helyeken mutatkoznak, ahol idegnek nyoma sincsen. *Loeb Jaques*, egy amerikai buvár külön tanulmányt szentelt a dolognak s ezekkel a tanulmányokkal egész új fejezet nyílt meg az állatélettanban. Az alsóbbrendű állatok érzékenyek az egyszerű fizikai behatások iránt, mint amilyen a hő, a fény, a nehézségi törvény. Érzékenyek pedig, nem mert idegeik vannak, hanem mert protoplazmából, a minden élet alapját tevő „ősanyagból“ állnak. *Érzékenyséjük pedig épen olyan módon mutatkozik, mint a növényeknél.* Mert azok is reagálnak az ilyenekre. Már minden kertész tudja, hogy növényei mindig azon irány felé nőnek, sőt fordulnak is, honnan a világosság jön, — a tudós pedig felvilágosít, hogy a növények fényérzésüknél fogva keresik a világosságot, épúgy mint amilyen érzékenyek az érintkezés iránt is és ezért konyulnak az indák a tő körül, ezért érzékenyek a gravitáció törvényével szemben s ez az oka, hogy minden fiatal gyökér mindig csak a föld középpontja felé igyekszik nőni.

S ez az állatoknál is úgy legyen? Ime néhány példa:

Az *Eudendrium* nevű tengeri polypot tenger vízzel telt üvegen könnyen lehet néhány hétig élve

Egyszer augusztus elején befurakodtam a fiatalosba s az őzűsző síró hangján csalogattam a vén szeladont. Így sikerült a nagy sűrűségben 20 lépésnyi távolságra becsalnom, de akkor vagy megneszelt, vagy fegyverem csillogó csövét észrevéve, hirtelenül úgy tűnt el, mint a hazajáró lélek, csak a fiatalos kellő közepén fejezte ki méltatlankodását néhány szaggatott ripakodásban. Azóta nem is reagált a csalsípra!

Szeptemberben azután néhány kopóval kiezihelődttünk ellene. Rendesen a kutyák között visszavágott a patak felé, ott leszokott a vízben az irtásig, azután nekivágott a hegyoldalnak s a főlhalmozott ölfák között valóságos karikatúrákat futott be. Egyik-másik kopó fölvette ugyan a parton a friss nyomot, de az ölfák között rendszeren el is vesztette, mert sehogy sem tudott a nyomok labirintusából kievickélni. Akkor azután kivittük a vén vezérkopót; biz az li-túrta az ölfák között is, de erre a kivert remete egyenesen nekivágott a havasnak, mi meg bottal üthettük a nyomát. Nem is került onné előbb vissza, csak késő este, amikor a kifáradt kutya visszahozta.

Igy esalt meg bennünket esztendőkön keresztül, nem is került cső elé. Télen elvándorolt ugyan a rengetegbe, a havasokra, de tavasszal ismét visszatért a nagy vágás melletti fiatalosba. Elülről kezdődött a hiábavaló cserkészés s az eredménytelen hajkurászás.

*

Szeretem az egymagában való barangolást. Van abban valami megnyugtató, ha az ember a számító világ rideg zajából menekülve, egyes-egyedül van a néma s

eltartani. Ilyenkor alsó testvégével odarögzül valamely tárgyhoz s számos tapogatóját vízbe meresztve, nyugodtan, mozdulatlanul, naphosszat várja zsákmányát. Ha azonban úgy állítjuk az üveget az ablakhoz, hogy csak egyfelől kap a benne ülő polyp fényt, akkor lassan, de mindig megváltoztatja helyzetét. Tapogatókat viselő fejkorongjával a nap felé fordul, épúgy mint a mindig a nap járását követő napvirág, mely reggel keletnek, este pedig nyugatnak fordul.

Az Eudendriumok és rokon állatok azonban ép olyan biztosan engednek más elemi ingereknek is. Így például az Eudendrium mindig merőlegesen áll a vízben. Ha leválasztjuk alzatáról és vízszintesen drótszítára fektetjük, csakhamar a legnagyobb erőmegfeszítéssel átszorul a szita nyílásain és addig nem nyugszik, míg nem érte el megint függőleges helyzetét. Ha a szítát ezután megfordítjuk, azonnal visszafordul a polyp is s mindannyiszor enged ama titokzatos orientáló hatalomnak, a hányszor csak kihozzuk eredeti helyzetéből. Miért van ez? *Löb* megadta a feleletet. Mert a test plazmája — úgymond — épen olyan érzékeny a nehézségi vonzás iránt, mint a növényi gyökér, mely szintén mindig, ahol csak teheti, lefelé fordul.

Nagyon megnyújthatnám a példák sorát — de fölöslegesnek tartom. Öt év óta számtalanszor bebizonyult, hogy az állati és növényi test ingerlékenysége (*tropizmusai*, mint a tudósok mondják) teljesen egyforma. Csak egy különbség van: az állat a tropizmuson kívül még idegeivel is érez.

Ez a kérdés azonban olyan mint az alagút. Azt két oldalról kell kikezdeni. Egyfelől a zoologusok teszik ezt s ime, meg is győződünk működésük eredményességéről. De a botanikusok sem maradtak tétlenül. Az ő eredményeik még csodálatosabbak. S mert itt nem állatokról, növényekről van szó, hanem az élő világ nagy alaptörvényeiről, melyek egyformán nyilatkoznak meg minden szervezett élőanyagban, legyen az

állati vagy növényi test, legyen szabad itt a zoologusok táborából is kissé megszémmelni a növénybuvárok munkáját.

Őket már régóta figyelmezteti számos jelenség, hogy a növény sem érzésnélküli tömeg, hanem hogy ő is fogékony külső behatásokra. A klaszikus példa erre egy, üvegházakban is sokszor tenyésztett ákácyszerű bokrocska, melyet *Mimosa* néven ismernek s árulnak a kertészek. Ez csodálatos módon érzékeny és azt úgy árulja el, hogy annak, ki először látja, szinte boszorkányság számba megy. Ugyanis, ha megérintjük valamely levelét, ez azonnal helyét változtatja, a vele szemben álló levélkével összezsapódik, ez azonban továbbterjed, levélpár levélpár után összehajlik, a tünevény átterjed a szomszéd összetett levélre is, sőt ha az inger elég erős volt, a közös levélnyél is bekonnyul, a száron is terjed a rebellió, átmegy más levélnyélre, új levelekre, végigfut az egész ágon és bizonyos körülmények közt félméternyi kerületben megváltozik az egész növény alakja. Bizonyos idő múlva azonban lassanként felegyenesednek a nyelek, széjjelterpeszkednek a levelek és visszatér minden előbbi helyzetébe. De újabb ingerre azonnal újra kezdődik az előbb leírt folyamat.

Kétségkívül vezet valami az ingert a *Mimosa* szöveiteiben, mert különben tiszta lehetetlen, hogy még a 10 ik levél is megérzi az elsón megejtett sérülést. Felállítottak ugyan egy elméletet, mely szerint ezek a feltűnő mozdulatok tisztán mechanikai okokból jönnek létre. A nyelek izületi helyein sok vizet tartalmazó izületi szövetvankosok vannak és e víz nyomási különbségei megváltoztatják a súlypontot és majd lehúzzák a levelet és nyelet, majd pedig visszaengedik eredeti helyére, ami azután a szomszédba is hat, habár gyengébben. De a leleményesen összekombinált magyarázat nem igen akart beválni; számos más jelenség, melyeknek csak futólag való érintése is nagyon messze

messzeterülő erdők szívében. Aki csak a zajos vadászatok csengő poharait és elemózsias tarisznyáit ismeri, az nem érti meg az egyedüllét örömeit, főséges poézisét.

Vállamon hú kíséremmel, a golyós fegyverrel, egyedül ballagok a dülő utján.

A felhőtlen ég izzó szeme fényes, tüzes csóvákat szór a zöld földre. Az apró gnómkok, a láthatatlan sugarak ott sűrűnek-forognak a smaragd gyp tarka virágai között. Körülbecéznek, ölelik a rét tarka szőnyegét, befurakodnak a fák elrejtett sejtjeibe s fölfrissítik a nedvkeringést, csintalanul befurakodnak az illatos kelyhekbe, a szinompában ragyogó szirmokba. Valahonnan előbujt egy elrejtőzött szelölécske, zsörtölődve, duruzsolva végiglebben a zöldülő bokrok galyai között s meghimbálja a rét virágtáborát.

Mily szép, leirhatatlan a fenséges természet!

A régi úton bekanyarodom az oszlopos tornácba, a hatalmas állóerdőbe.

Körülöttem madárdal csendül. Kismadarak repdesnek a nekimelegedett levegőben, csengő trilláikban a méla ajtatosság szólal meg. Megigéznek kellemes hangjukkal s megállok hallgatni szép dalaikat. Ami piczinyke szívökbe nem fért, az csendül meg nótáikban. A nagy Alkotót dicsérik, ki a verőfényt s napsugarat küldte, melyben most fürdenek. A hatalmas Teremtőt magasztalják, ki az egyszerű dalosokról sem feledkezett meg, mert életre keltette a futó bogarat s a zümmögő legyet.

S én hajadon fővel csak állok, álldogálok s órákig el tudnám hallgatni a piczinyke torkok szép himnuszát.

A pintyőke, a széczinke csipogva tánczol az örökzöld ágak galyai között. Mily végtelen megelégedés lakha-

tik ez apró szivecskékben s mennyire örülnek az életnek, mely itt oly szép, oly kellemes!

A fenyves fülemiléje, az énekes rigó a fenyő tetején ül s dalol. Olyan panaszos, bús az éneke. Mintha a kis trubadúr saját fuvolahangjain elmélázna, mozdulatlanul ül a kiálló galyon. Milyen szomorú képek jelenhetnek meg előtte! Bizonyára a télről, az átszenvedett kínról és éhségről panaszkodik, azért merült el annyira énekébe. De egyszerre elhallgat, — mint a merengéséből ébredő, csodálkozva tekint körül. Apró evezőin megtörik az arany napsugár; talán annak melegét érzi, mert hirtelenül csattanó nótában tör ki.

Ez már nem a panasz dala. Az erdőben visszafelegetnek a pajtások; a kis madarak is dalra gyujtanak, hogy esattog-pattog a sok kis torok! A daltól csak úgy visszhangzik a rengeteg! Minden él, mozog. A földön a bogarak ezre nyüzsög, a levegőben finom zümmögéssel röpköd a legyek sokasága, az apró énekesek a fák ágai között bujkálnak, kellemes csicsérgésük, énekük betölti a levegőt. A szajkó profánul belerikácsol e kellemes hangversenybe, irigyli azt a jókedvet, mely itt minden élőlényből kisugárzik.

Ertem azt az édes mámort, mely a junius balzsamos levegőjében van. Ertem azt a sajtáságos, mélabús zsongásbongást, mely oly finom, hogy alig hallja meg fülem. A sok érzés visszhangot támaszt bennem, édes merengés lopódzik szívembe s elhitetem magammal, hogy mindez csak érettem van.

Mert szeretem a madárdalt, a verőfényt, az illatot, a susogó lombot, a sóhajtozó fuvalmat. Szeretem a sötét

vezetne, arra készítették, hogy feltételezzünk a növények testében is valami idegfélét, mely képes az egyik ponton kapott benyomást elszármaztatni oda, ahol annak érzete fontos a növény életére. S ime, ez a theoria e napokban megvalósul! Egy prágai fiatal botanikus, *Némce A.* a közönséges hagyma és számos más növény gyökérszőreiben, a köles csiraleveleiben, egyáltalában a növényi testben kimutatja az ingerek terjedését és felfedezi, hogy ez bizonyos fonalak útján s azok segítségével történik, melyek sejtről-sejtre terjedve behálózák a növény belsejét. S vele egyidejűleg *Haberlandt G.* a gráci egyetem tanára felfedezi a *növényi érzékszerveket* is.

Milyen különös fogalmak ezek: növényi idegek és növényi érzékszervek! Persze nem szabad ezeknél a kifejezéseknél arra gondolni, hogy ezek hasonmásai az állati idegeknek vagy érző szerveknek; nem szabad elfelejtenünk, hogy a növényi szervezet mindenben végtelenül egyszerűbb mint az olyan mesterileg komplikált állat s ennek megfelelőleg a növényi érzékszerv is rendkívül primitív valami. Szinte csak első kísérlet; legtöbbször nem más, mint egy-egy szőr, vagy bibireses kiemelkedés, de minden esetben már arra képes, hogy meg tudja tapogatni a vele érintkező tárgyat, mire azután a növény az ingernek megfelelően reagál mozgással, vagy a növekedési irány megváltoztatásával.

Legszebben demonstrálja ezt *Haberlandt* a közismert búzavirágon. Hogy megértsük fejtegetéseit, tudnunk kell, hogy a búzavirágnak kétféle virágja van: meddő és termő. A meddők körkörösén körülfogják a termőket. Az utóbbiak pedig állnak egy kis kehelyből és a porszálakból, melyek azonban a bibe körül egy csővé vannak összenöve. Ezeken a porszálakon vannak az újonnan felfedezett érzékszervek is. Kis bibiresek, melyek megérintésére azonnal megrövidülnek a porszálak épúgy, mint ahogy az ember menten behunyja szemét, ha pillájához ér valami.

rengeteget. Ha a számító világban megrohan a bú s bánat, a szűz pagonyba temetkezem, hol ember nem jár. Ott elfelejtem a fájdalmat, ott megnyugszik háborgó lelkem, bolondos szívem. Azért szeretem és fogom szeretni mindig a búbánatos erdőt s a mélabús magányt.

*

Lassan s óvatosan lépdelve bujkálok a nagy vágás bokrai között. A nyár- és égerfák kifeszítették már sátraikat, a málna és epilóbium most bontja ki zöld lombozatát. Az avart, a fonnyadt füvet eltakarja a buja növesű fű. Úgy tűnik föl előttem a zöldülő vágás, mintha egy finom szövésű hártáival lenne betakarva.

A nap az ég nyugati pereme felé közeledik most készül bucsuzni a földtől. Sugarai fényzömbben tündöklő, biborkoronát vonnak a Magas-Tátra havas ormaira, szakgatott bérczeire. Mintha láthatatlan pásztortűz lángolna ott, úgy tűnik föl előttem e páratlan fényár.

Alattam megröppen a bokrok galya; vontatott, lusta lépésekkel előballag egy vén suta. Megcsipkedi a cserjék rügyeit, a galyak fiatal hajtásait, azután csöndes legeléssel odébb vonul. Nem is sejtette, mily közel járt az elrejtett halálhoz.

Az ég vörös korongja most bujt a kék hegyek mögé, az égen ragyogó aranyszín úszik; az utolsó sugarak búcsúcsókja ez!

Fölöttem mintha megmozdult volna a kis nyárfácska. Arra a gondolatra, hogy valami őzbak csiszolja ott agancsait, édes melegség és öröm lopózik szívembe. Egy kis

Akármilyen egyszerű is azonban ez az érzékszerv, működésével mégis igen fontos és a növényre nézve czélszerű feladatot teljesít. Mert a porzók megrövidülése által kibúvik az általuk azelőtt takart bibe, ami pedig igen lényeges a termékenyítésre nézve. A természetben rendszeren a virágot látogató pillangók nyúlnak a porzósőbe, mikor édes mézet keresve, belemélyítik szívókájukat. Ha azonban ugyanekkor a keletkezett inger által előbúvik a bibe, nagyon könnyen lehetséges, hogy a pillangó szívókájához még az előbbi viráglátogatásból tapadó idegen himpor megtermékenyíti a virágot.

Ez az érdekes kis bepillantás a természet intim életébe egyszersmind a legvilágosabban megmagyarázza, miért nem kell a növénynek olyan komplikált érzékszerv, mint például a szem vagy fül. Életviszonyai közt fölösleges az ilyen. A gyorsan mozgó és sokszor helyét változtató állatnak okvetlenül szükséges, hogy mindenkor és lehetőleg gyorsan legyen tájékozódva a környezetében történő változásokról; a nyugodtan, egyhelyben maradó növény azonban beéri azzal a kevés és primitív fogékonysággal, melyet neki a plazma eredeti ingerlékenysége nyújt és mely egyes levelek helyváltoztatásában, száraz és gyökerek csavarodásában és hasonlóknak nyilvánul. Az állatokban azonban a szükség egyre jobban tökéletesíti az érző- és ingervezető-készüléket, fejleszti az érzékszerveket, központosítja a fogékonyságot és így az életmódból kifolyólag egyre jobban különbözik az állat a növénytől. S hogy tényleg az életmód, a helyváltozás van erre döntő befolyással, mutatja az, hogy élősd, vagy helyhez kötött állatok, mint pld. sok féreg és rák, megkagyló végtelenül kevésbé fejlett idegkészülékkel rendelkezik, mint gyorsan szaladó, úszó vagy mászó rokonaik.

*

S ezzel visszatérhetünk kiindulópontunkhoz. A modern természettudomány tapasztalataival ugyanazt

domboeska zárja el előttem a kilátást. Óvatosan, nesztelenül kapaszkodom előre. A fácska lombja ismét megröppen; most már biztos vagyok benne, hogy valami elővigyázatlan őzbak van a közelemben. Előbbre kúszom s egy málnabokortól eltakarva, lassan fölemelkedem négykézláb helyzetemből. Ami először szemembe ötlök, az egy bütykös térd. Ez az „öreg úr!“ Lázás izgalom fut végig rajtam. Csakugyan az „öreg úr“ áll keresztben előttem s a kis nyárfán csiszolhatja, gondozhatja hatalmas, gyöngyös agancsát.

A bokor mögött féltérde bocsátkozom s a bak válllapját célbavéve, megnyomom a ravaszt.

Egy csettenés — az „öreg úr“ egy ugrással egy fenyőeske mögött terem s ott fülel.

Mi történt?

A golyós töltény csütörtököt mondott; a csettenéstől megriadt az „öreg úr“, azért rugaszkodott oly hirtelenül odébb. Bosszankodás és düh fog el, az izgalom- s indulattól megremeg a kezem s térdem.

A vén bak mozdulatlanul áll s hallgatózik; a világért sem tudnék most megmozdulni. Egyszerre elfordítja fejét, úgy látszik, más irányban keresi a zaj okát. Ezt a pillanatot fölhasználom, nesztelenül töltényt cserélek s az „öreg úr“ tükörlapját célba véve, elsütöm fegyveremet.

Egy dördülés, — a lövés füstje szétcsapódik előttem, nem látok semmit.

Térdepelő helyzetemből fölugrom s ismét töltényt cserélek. Alattam egy suta és csenevész őzbak bögve iramodik a vágáson keresztül; a gerinczen tompa, szakgatott bőffögéssel menekül egy másik vén bak.

az utat tettük meg, amelyre a görög bölcselkedő mythologiai szavaival reámutat. Nem jelentkezik-e tényleg állatban, növényben egyaránt a rejtelmes életerő, melyre minden kifejezés, legyen az akár idegtevékenység, akár szellem, avagy *vord*, csak körülírás? Nem ugyanazon erő-e az, mely a búzavirág porzóbibireseiben megérzi az érintést, mely a vadat gyors menekülésnek eresztí, ha ellenséget lát, de mely bennünk is mozgatja azt az egész káprázatosan bonyolódott lelkivilágot? Bizony, ezt a tanulságot nem mi találtuk meg. Anaxagorasnak igaza van. A világszellem egy-egy töredéke megvan minden élő lényben s minden csak annyira kel életre, amennyi megvan benne a rejtelmes erőből. S ha ilyen felfogással nézünk végig a bennünket ölelő természetben, csakhamar megszáll a tudat és meggyőződés, hogy mi magunk is, a mi életünk nem valami mulandó, keletkező és elenyésző, nem is egység, hanem csak egy részlet, egy tünemény ama nagy erő megnyilatkozásából, melynek örökös körforgása az, ami bámuló szemünknek a végtelen, gyönyörű és örökkéálló világ-egyetem. S ez az a pont, ahol a természet törvényeiben való gyönyörködés átmege a vallás áhitatába.

Francé Rezső.

Hiedelmek a bogarak felől.

A rovarvilágnak a természet háztartásában elfoglalt nagy befolyása sokat foglalkoztatta a régi kor népét és a látszat után indulva, nemcsak hogy természetfölötti csodát, esetleg istencsapást látott azok működésében, de sőt azok kiváló példányait még értelemmel is felruházta s nekik isteni küldetést tulajdonított. Egyiket-másikat közöttük bizonyos emberi tulajdonságok jelképezésére használta és mint valami szentet, még hódolatában is részesítette; legnagyobb megtiszteltetésben részesültek a szarvasbogarak, melyeket az egyiptomiak vitézeik pecsétjére metszettek, annak jel-

képezésére, hogy a honfinak hazájáért önfeláldozónak és bátornak kell lennie. Ugyanók drágaköveikbe bogarakat, nevezetesen a szentnek tisztelt galacsinhajtó bogarat vésvé, azokat amulettek gyanánt viselték (Carabeus); e bogarakat a világ jelképeként tisztelték és hieroglipháikban is sokszorosán megörökítették. Nagy megfigyelést mutat a régiak ezen rovartisztelete. A hitvesi hűség a legnagyobb állatoknál sem szentebb, mint ezek néhány fajánál. Rendkívül szeretik egymást! Ha a nőt valami körülmény eltávolítja, a hím nagyon boldogtalanná lesz. Ide-oda futkos, helyét sehol nem találja. Midőn pedig valami leskelődő vetélytárs a himet űzi el, a nő megszűnik dolgozni, őrzi tűzhelyét s ha az ura nem tér vissza, ott helyben kiadja hűséges páráját. Ép ily nagy hűséget tanúsít a „coprophag“; elrablott párja iránti bánatát — kiülve valamely domb tetejére — panaszhangokba önti, akár csak a búsuló csalógan a sötét berkek ölen. A lélekvándorlás tanából kifolyólag az indusok kímélettel viseltettek minden bogár iránt, mert szerintük „senki sem tudhatja, vajjon a bántalmazott bogárban nem-e valamelyik őst kinozza“.

A görögök mithoszában is nyomát találjuk a bogarak tiszteletének. Midőn ugyanis Zeus eltökéli, hogy az emberek első nemzedékét megsemmisíti, a görögök Noéja, Deukalion, apja Prometheus tanácsára bárkaházat épít s ekként a vízözöntől megmenekül; hosszadalmas regekor szövi keresztül az emberiség újjászületésének történetét, bogarainkat azonban nem érdekli, hogy a furfangos Deukalion és neje Pyrrha miképen dobálják hátuk mögé a köveket s hogy a „föld eme csontjai“ hogyan válnak férfiakká és némberekké. A bogarak világát jobban érdekli Deukalion kortársának története, ki kintrekedve a bárkaházból, a vízbe-fúlás veszedelmétől egyedül csak a nimfák jóvoltából menekült, kik őt bogárrá változtatván, a Parnasszusra ragadták. Ime! úgy gondoskodik az ókori mithosz a bogarakról, habár ezzel mintegy sejteni is engedi, hogy az emberiség fentemlített ősapja nem lehetett valami nagy entomologus, mivelhogy a bogarakat ama bizonyos Kerambossal együtt kintfelejtette a nagy esőben.

Még nagyobb megtiszteltetésben részesül a bogár a polinéziaiaknál, kik egyenesen a világ teremtésével hozzák összeköttetésbe őket. Kezdetben — mondja hitregékük —

Az „öreg úr“ sehol sincs. No ezt szépen eltoltam!

Megnézem a lövés helyét, de a földön nem találok a golyó lecsapódását. Az ágakon, a zöld fűvön vérnyomot keresek; sehol semmi jel. A kis málna- és epilóbium-sűrűséget is vagy nyolczszor körüljárom; sehol egy vércsepp!

Az a szégyen, ami ért! Szeretnék a föld alá bujni. Kétségbeesetten hagyom el kudarczom színhelyét s a történet készítőjét szidva, a poklok legmélyeségebb fenekére kívánom az ily haszontalan történetek gyárait is.

*

A faluban megszólal a sánta bakter bús túlkölése, éjfél utáni két órát jelez.

Czélaltanúl járok-kelek; a fejem zúg, fülemben zavaros hangok bizseregnek, előttem fel-feltünedezik a vén bak nemes feje s ismételten csak azt a csettenést hallom. Nem tudok nyugodni, mert valami benső hang egyre kínoz, éget. Csak azon veszem magam észre, hogy ismét kikanyarodom a dülő utjára. Nem akarok, vagy talán nem is tudnék gondolkodni, mert a levertség ólomsúlyával rám nehezedik.

Az ég keleti felén feltűnnek az első fénycsóvák. Most pirkad. Terv nélkül csak ballagok, valami benső nyugtalanság hajt, kerget s mire kivirradt, kudarczom színhelyén találok magam. Mialatt a golyó lecsapódásának helyét keresem, megzörren a kis málnás. Oldalt kapom a fejem.

Káprázat, vízió, vagy való az, mit látok?

A tegnapi őzbak sántítva s vonatott lépésekkel a hegyoldalon lefelé tart, menekülni akar. Pillanat alatt lekopom fegyveremet. Az „öreg úr“ kilép egy kis tisztásra. Egy éles dörrenés rázza meg a néma vágás csöndjét.

Mikor a nap teljes pompájában előbúvik, akkor már ölemben tartom a remek őzbak páratlan fejlődését, megsimogatom karesú, tömör nyakát s el-elnézem üvegesedő sötét szemeit. A vállap sebéből kigőzölög a friss vér, hátsó lapján a tegnapi lövés sebhelye. Felső czombjába furakodott a golyó s a gerincz alatt repült ki testéből. A sűrű málnásban tünt el tegnap oly hirtelenül s úgy látszik, ott is töltötte az éjszakát.

Valami megnevezhetetlen, mélabús érzés nyilalik szívembe, úgy szeretném megsíratni ezt a szomorú tragédiát.

Szegény „öreg úr“ ...

K. Jurán Vidor.

korántsem volt oly magasan a menyboltozat, mint amilyen magasan manap van; ebben az időben a gigászoknak sokat segítettek a munkában a bogarak, különösen a „szitakötők“, melyek feloldozták azokat a köteleket, amelyek az eget a földhöz erősítették.

Népiünk szintén sok hiedelmet és babonát fűz a bogarakhoz. Legesodáltabb szerepet játszik náluk a Szent-János bogár, mely nevét állítólag akkor nyerte, midőn patronusát a bajból-kisegítette; kiváló becsülete van népiünk előtt, de szeretettel foglalkozik vele még a költő is, amidőn elmondja, hogy: a kikelet édes leánya árván marad. Bújában díszét elveszti, lehányja, elrejtőzik a rengetegbe. „Kietlen barlang homályán lappang...“ mignem maga is beteg lesz, — „S érezve végét — Bejárja éjjel — A bérczvidékét — És még búcsúzik, — Bágyadt szemének — Könycseppje le hull — S a könny megéled, — Belőle kékes — Smaragd-fény árad, — Eletet adván a fénybogárnak. — Te földi csillag, — Te nyáréj szeme! — Fénylő rövid élted — Könycseppből leve“.

Kriesch János adata szerint „Dél-Amerika fölötté gazdag tropusi részében számos oly bogarat találunk, melyek éjjel világítanak; a nép „tüzes legyeknek“ nevezi őket. Ezek a „pattanó“ bogarak családjába tartoznak (egyesteket nálunk némely vidéken susztereknek neveznek), a mi Szent-János bogarunktól tehát távol esnek. Ezek a 4—6 cm. hosszú bogarak erős világító erejükkel fogva az embernek egyenes hasznára vannak. Egyetlen bogár világítása elég már arra, hogy megláthassuk, hány az óra. Ha egy pohárba hat bogarat teszünk, a világítás akkora, hogy mellette jól olvashatunk. E bogarak világító erejét sokféleképen használják fel. Humboldt szerint üres lopótökbé helyezve, természetes lámpásokként szolgálnak. Michelet a következőket mondja: „Ez országokban — Brazília, Mexiko stb. — sokat utaznak éjjel, hogy a nappali hőséget kikerüljék. De senki sem mérészelne az erdők sötétségébe lépni, ha ily erősen világító bogarak nem volnának, melyek a vándorló útját megvilágítják. Már messziről láthatni őket fel és alá röpködni, de közel a bokrokon is ülnek úgy, hogy utánuk nyúlhatunk. Meg is fogják őket és a lábélire erősítik, hogy így útjukat megvilágítsák és a kigyókat elijesztsék. Amint virradni kezd, hálásan visszahelyezik a bogarakat ismét a bokrokra“. Van egy szép indián közmondás is: „Vidd magaddal a tüzes legyet, de tedd őt ismét vissza a bokorra“.

Sok hitetlen dolgot regéltek a régiek a bogarakról. A darázsról például azt, hogy lennének közöttük olyanok, melyek „a megholt vipera kigyókra rászállanak és fulánkjukat annak mérgeivel megkenik s hogy tőlük tanulták az emberek is az ő nyilaikat megmérgezési, hogy halálosan sérthessenek vélek.“ Plinius idejében a várak ostrománál sokszor megtörtént, hogy a várbeliek darázsokat bocsátottak az ellenségre, hogy megfélemlítsék őket. Miskolczy Gáspár Theodoretus nyomán írja, hogy: „Midőn Misiba városát Sapor perzsa király megszállotta volna, a Misibai Jakab püspök könyörgésére Isten egy toronyból oly felette sok lódarázsokat és mérges szunyogokat hozott ki az ellenségre, melyek miatt a király elefántjai és minden barmai annyira megbusultanak, hogy az egész sereg gyalázatosan megfutamodni kényszerítettet.“ Rózsa Sándor életét is egyszer a darázsok mentették meg Temesvár mellett a kis erdőnél. A vasas-német lovasság már egészen a sarkában volt, ámde „a nagy paraszt“-ot nem hagyta cserben a furfang és betyár találékonyság; meglátva egy fán függő darászfészket, közéjük lőtt; mikor az ellenség éppen odaért, a felbőszült állatok olyan dühvel rontottak emberre, lóra, hogy az egész üldöző csapat kénytelen volt csúfosan megfutni s Rózsa Sándorékat a körük közül kiszalajtani.

A darázsok felől azt is regélték régente, hogy a megdöglött lovak testéből ébrednek életre (ló-darázs) s hogy „... ezen bogarak rettentő vakmerősége attól van, mivel hogy sebes-haragú és vakmerő állat a ló is, kinék holttestében megteremnek...“

A bogarak ily természetellenes származása felől szóló regék után éppen nekünk nem kell messze mennünk, mert hiszen az Alföldön és az Alduna mentén még ma is él a kolumbácsi légyről szóló rege; a vidék babonás népe azt hiszi, hogy a legyeket az asárkány fujja, melyet Szent-György lovag megölt és a Szvinitza felett levő barlangba dobott. Az oláh szájhagyományban Szent-György helyét Jorgován (Herkules) foglalja el. A monda szerint a dévai várhegy táján régente az emberek folytonos rettegésben éltek, mivel egy sárkány megszállva tartotta azt. A dévai hegy átellenében emelkedő aranyi sziklavár ura, Jorgován, a vidék nyomorát látva feltette magában, hogy megöli a sárkányt. Egy erős aczél-kardot kerített, olyat, melylyel még a sziklát is ketté hasíthatta volna s felpattant táltos lovára, amely őt az aranyi hegyről a dévaira röpitette. Am a sárkány a nagy légzügestől felriadva, idejekorán menekül előle s hegyről-hegyre ugrándozva, végre a Retyezát fellegekbe nyuló kúpján biztonságban érzi magát. Jorgován azonban nyomában van mindenütt s a hátszegi hegytetőről táltosával átpattanva, nagy erővel nekisújt, azonban elhibázza (elhibázott kardcsapásának nyoma még ma is látszik a Retyezáton, melynek orma azóta vált tompává.). A sárkány ekkor a Kuszturakon át a Herkules-fürdői Cserna-forrás fölött levő Jorgován és Sorbele havason át a Cserna völgyébe, majd pedig a Kazán-szoroson a Greben-, Tachtalia-és Izláson át Golubác barlangjához menekül, hol azután Jorgován kardcsapásai alatt kiadja páráját. Szétbomló teteméből a kolumbácsi legyek keletkeztek, melyek ezta vidéket máig is pusztítják. A Cserna völgyébe patakzó véréből viperák támadtak. A barlang nyílását már kétszer befalazták, ám az minden tavasszal megnyílik és a sárkány fejéből támadt kolumbácsi legyek nagy rajokban tödülnek elő, melyek azután a vidék marhaállományát megszállva, a sárkány megöletéseért még ma is bosszút állanak.

Miskolczy Gáspár szerint: „Vagyon olynemű légy is, melyet Bögölynek avagy Baromkergető fene bogárnak is hívnak, ez igen nagy és hosszú fullánkú, keservesen csipő bogár; nagy dongó szavával zomborálva jár-kél s az ökröket, lovakat nyughatatlankodtatja.“

(Vége következik.)

Krenedits Ferencz.

Helyreigazítás.

„A Természet“ folyó évi 20-ik számában „Fent és alant“ czimmel egy értekezés jelent meg Vihar Gy. úr tollából, mely néhány, direkt képtelenségzamba menő furcsa és helytelen adatot tartalmaz. A t. olvasóközönség érdekében szükségesnek tartom ezekre a következőkben rámutatni. A 9. oldal külső hasábjának hetedik bekezdése szószerint ez:

Az Acetylen $C_2 H_4$, képes előlni a philloxerát; még inkább az Acetylen $C_2 H_2$; stb.

A kétszer ismétlődő acetylen gondolom toll- vagy szedési hiba; az első kétséggkívül *Aethylen* akar lenni, mivel annak képlete $C_2 H_4$. Hanem hogy az acetylen képlete mióta lett $C_2 H_2$ (?), az talány előttem, mivel én úgy tudom, hogy az csak $C_2 H_2$, lévén az aliphaticus szénhydrogen V. második telítetlen sorának első tagja; mely sor általános képlete $C_n H_{2n-2}$.

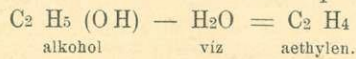
Most pedig még visszatérek arra, amit Vihar úr e két gáz előállítás- és használatára vonatkozólag mond. Felhozza Vasseliere francia tanár kalciumkarbid kísérleteit.

Ezt értem: az az úr a kalciumkarbidot ($Ca C_2$) egyszerűen szétoztotta a földben, azután a földet megöntözte, mire a kalciumkarbid vízzel jöven érintkezésbe — természetesen — acetylént fejlesztett a következő egyenlet alapján: $Ca C_2 + 2 H_2 O = C_2 H_2 + Ca (OH)_2$. A földben a közönségesen úgynevezett oltott mészh (Ca [OH]₂) maradt vissza. Ez az előállítási mód tehát érthető és praktikus kivihető.

Hanem, hogy Vihar úr hogyan szándékszik a földben

hasonló körülmények között *Aethylen* előállítani, arra kíváncsi volnék, Aligha tudná a földbe a gázt bevezetni és alkalmasan elosztani, hanem magában a földben kellene előállítania, olyanformán, mint az acetylent, — de hogyan?

Ez az *aethylen* egyéb, tudományos czélokra szolgáló előállítási módját nem is említve, csak egyet hozok fel, mely a legkönnyebb és rendes körülmények közt igénybevéteketik. Ha t. i. alkoholt kénsavval melegítünk; a kénsav az alkoholból 1 molekula vizet köt le — tehát csak indirekte szerepel, mint vízelvonó — visszamarad pedig *aethylen*:

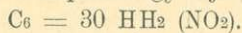

Én más megfelelőbb előállítási módot nem ismerek, pedig hát ezt sem lehet alkalmazni a feut említett czélra, nem tudnám, hogyan?

Az új előállítási módot Vihar úr elfeledte ismertetni, pedig igen érdekelné!

Most pedig még egyet:

A *trinitrophenol* képletét így írja:

Hát ez ugyan micsoda? Én az egész organikus kémiában ilyen képletet nem ismerek. A *trinitrophenol* (pikrinsav) képlete ez:

Előáll, ha *phenol*-t (karbolsavat) erősen koncentrált salétromsavval kezelünk. Mivel azonban főleg ütés következtében igen brizánsan explodál, — csak azért is — a szőlőművelő nép kezében nem tartom a legmegfelelőbb szernek a *phylloxera* pusztítására.

ifj. Bartal Aurél.

Ifj. Bartal Aurél úr fentebbi helyesbítő megjegyzését szívesen vettem tudomásul; de fölpanaszolom neki, hogy miért nem hatolt cikkem lényegébe is mélyebben; mert ha az órán a számjegyeket fölismerte, akkor neki az órát is látnia kellett. És engem valóban lekötelezett volna, ha ötletem fölött is nyilvánította volna szakszavát, ami egyúttal a laikus közönség érdekében is hálás vállalkozás lett volna.

A helyreigazítás alapos; és legyen szíves Bartal úr a cikkbe becsúszott lapszusokat oly szedési hibának tekinteni, melyek az én figyelmemet sem kerülték ki s melyeknek helyesbítése iránt még Bartal úr indokolt megjegyzése nélkül is intézkedett volna.

Az *aethylen* acetylennel történt azonosítása nyilvánvalólag szedési hiba, mit a felállított képletek különfélesége is igazol és a „H₂“ jelzés után a kéziratban „;“ (pontosvessző) írásjel használatot, mi „1“ számjegynek vétetett s így is ment keresztül a revízió is. Így jött tehát „H₂;“ helyett a cikk szövegébe is „H₂₁;“.

Szedési hiba és tényleg képtelenség a *trinitrophenol* adott képlete is; és a kifogásolt „=“ jel, valamint a „30H“ is nem más, mint korrekturái jelzés és igazítás, t. i. hol a márgón „=“ jel állott, oda „OH“, és a „3“ számjegy az (NO₂) után (ekként [NO₂]₃) lett volna szedendő s e helyett „= 30H“ szedetett. No de hát acetylen helyett olvasva *aethylen* s tudva azt, hogy *trinitrophenol*-ról van szó, a lapszus kevésnek szúrja szemét.

Azonban ami hiba, az hiba és az rektifikálendő s ezzel „pax cum nobis“.

Ámde Bartal úr további megjegyzését már nem helyeselhetem és ezek oly ízt kölcsönöznek a dolognak, mintha Bartal úr a fölfedezett szedési hibák mellett a cikk lényegét és czélját egyenesen félremagyarázta, vagy legalább is félreértette volna!

Én előrebocsájtom azt, hogy a vegytannal csak szűkség esetén és csak annyiban foglalkozom, amennyiben az a szövegtudomány ismeretekhez megkívántatik; s így én vegytani problémák feszegetésébe nem bocsájtkozhatom; de vegytani olvasmányaim alapján annyit tudok, hogy *aethylen* tisztán előáll, ha 1 s. r. borszeszhez 4 s. r. töménykénsavat adunk s ha ehhez a keverékhez — a kénsav egyenletesebb

homlása czéljából — egész a pépsűrűségig kvarczhomokot hintünk, mely úton megnyerjük azt a kellemetlen szagú és nagyobb mennyiségben beszívva, méregtartalmú olajképzőgázt, mely meggyújtva világít, oxigénnel vagy levegővel keverve, eldurran s mely a *phylloxera*-val közvetlenül érintkezésbe jöve, azt elpusztítja. Azonban alkalmas *phylloxera*-irtószerek az *aethylen* én sem deklaráltam, mivel a vele folytatott kísérletek azt bizonyították, amit én állítottam affelől. A pikrinsav is föltétlenül megöli a vele érintkezésbe jövő *phylloxera*-t; de én ennek használatát is kifogásoltam, nem ugyan veszélyes volta miatt annyira, mint inkább a kezelési nehézség és az óriási vízszükséglete miatt, amikor azt oly mélyre akarom a föld gyomrába juttatni, hol a *phylloxera* még mindig pusztít.

Ugyanis: a pikrinsav egybázisú sav, előáll töményített salétromsavnak fenolra és különféle organikus vegyületekre történő hatásakor; előáll, ha fölmelegített tömény-salétromsavhoz óvatosan karbolsavat öntünk s ha ehhez a keverékhez még tovább öntünk tömény-salétromsavat és ha ezt a keveréket a barnavörös gőzök keletkezéséig izzítjuk, amikor is a forró vízben oldódó és kristályozódó gyantászerű pikrinsavat kapjuk meg, mely 160 s. r. hidegvízben is fölolvad, azt sárga színűvé és keserű ízűvé változtatja. A pikrinsav tényleg fémekkel jól vegyül s jól kristályozódik is, de a vízben nehezen oldódó sókat, az ú. n. pikrádotkat termi meg, melyek hevítéskor és ütésre elrobbannak, azonban óvatos hevítés mellett szublimálódnak s nem föltétlenül veszélyesek; mert hisz különféle ipari czélokra, pl. selyem-, gyapot-festésre stb. stb. nagyon megfelelőleg használják.

A pikrinsav némi illékonyssággal is bír és oldódik is a vízben, azonban e sajátosságai mellett sem bír *phylloxera*-ölő szer létjogosultságával, dacára erős méreghatásának is, mert töméntelen mennyiségű vizet igényelne és mivel illékonyossága még meg sem közelíti a szénkénegét.

Ekként méltattam Bartal úr által kifogásolt cikkemben az *aethylen* és a pikrinsavat, így értékeltem az *aethylen* is; de annyira, mint tettem most a provokáció folytán, korábban kiterjeszkedni nem akartam; nem volt czélom ugyanis általánosan ismert dolgokat feszegetni. Ujságot kutattam, ujságot kerestem. Fájdalom azonban, hogy ilyenül Bartal úr sem szolgált; szíveskedjék azonban Bartal úr a nagyközönség érdekében megpendített ötletemhez szólni s ha magam nem, talán egyesített erővel hozhatnánk valami ügyes dolgot létre.

Viribus unitis!

Vihar Győző.

Fenyves alján ...

Azt mondták, hogy gyógyulni kell,
Azt, hogy mindent feledjek el.
A mi fáj és bántja telkem,
Azt magammal el ne vigyem.

Fenyves alján zúgó szellő,
Csak azt tudnám, hogy honnan jó.
Suttog lágyan, mintha szólna:
„Nincs telkednek nyugta soha!“

Kristálypatak futó habja
Tovasuhan, más jön nyomba.
Ott a partján a nefelejts
Miért nem sűgja: Felejts! Felejts! . . .

Egy-egy bús dal csendül újra
S el-el visz a messze múltba.
Visszahoz az borút, éket,
Minden eltűnt szép emléket.

Máthéné Szántó Viktória.

Ornithologia.

A "földi-tyúk" (*Pratincola rubetra* L.).

Igy nevezik nálunk azt a kedves kis madarat, mely csinos takarosságával, kedves életmódjával mindenki előtt ismeretes, aki csak valaha a réten végig sétált, de különösen a földmívelő nép előtt. Azon tulajdonságánál fogva, hogy a rét, part leghosszabb füvének csúcsáról — így a csalánról — néz tápláléka után, csaláncsúcsnak is hívják. Másutt színéről barnabegynek nevezik.

Mikor a jámbor földmívelő a réten megpihen, szemébe ötlök neki e tarka kis madár, még inkább életmódja, midőn egészen közel hozzá, légykapó módjára fogdossa a kis repülő bogarakat; elbámul s mintegy önmagában feltett kérdés után elnevezi e kis madarat „Hogyész“-nek. Így is hívja a jó földmívelő e madárkát.

Egyike legnépszerűbb madarainknak. Ahol rét, kaszáló, legelő van, ott földi tyúk is van. Mégis a vizenyős, árkokkal, bokrokkal, gazos töltésekkel átszabdalt legelőknél a leggyakoribb. A patakok partja szintén kedves tartózkodási helye.

Fehérvártól északnyugatra, az iszka-sz.-györgyi út szájánál, a palotai út két oldalán egy oly nagyszerű, a földi tyúknak minden ízében alkalmas tényezővel megáldott hely van, hogy itt e kis madarak nemcsak minden évben nagy számban voltak, de nagy számban, szinte telepben fészkeltek is. Igaz ugyan, hogy az út egyik feléből kiszorította őket a kultúra előrehaladása, amennyiben az egész területet beszőlősítették, de a másik része a kedves tartózkodó helynek ma is megvan; de már korántsem a régi, csendes, elhagyott hely, hol az egész területet hosszában, keresztben, köröskörül, hosszú, füvel borított árkok közt rajtok kívül csak a preccsek (*Emberiza calandra* L.) alapítottak számos fészekből álló tanyát; ma már e helyütt is birkák tépik a buja füvet, gázolva, tiporva a kis fészkeket, nyugtalanítva azoknak lakóit. Innen van az, hogy amíg eddig e vidéken a rétből, a pusztai földön ritkán akad fészke a kaszáló, ma már itt is egészen gyakori.

Április első felének közepén érkezik meg fészkelő helyére. Mindjárt vidám, farkát billegetti, élénk „doin, csek, csek...“ szólama van, melyet párosodáskor élénkebb melódiákkal is fűszerez. Hamar hozzálát a fészkepítéshez, úgy hogy ápril vége felé már tojásokat is találhatunk. Fészket előszeretettel rakja a domb, part oldalába, parkánya alá. Mély lyukat kapar s ezt tölti ki száraz, egyforma vékony szalmával. Szélét, mely a földdel színezt van, mohával rakja körül, úgy hogy teljesen beleolvad a környezetbe. Fészke tojáskör idején 6—8 cm. mélységű, széle szabályos kör, átmérője 7 cm. De ez, mondom, csak közvetlen az építés után ilyen szabályos, mert később, különösen mikor a fiókák nőnek, úgy betömődik (korpaszerű anyaggal), úgy szétrnyomódik, hogy a kis fiókák a földdel színezt ülnek. Fészkére soha sem hajtja rá a füvet (mint pl. az *Emberizák* teszik), mégis oly nagyszerűen alkalmazza a környezethez, hogy ember legyen, aki megtalálja. Hát még ha a tojások bent vannak! Ezek teljesen megegyeznek a fű élénk smaragdzöld színével.

Egy fészkealj rendszeren 5—6 tojásból áll. Ritkábban 7 tojást is találhatunk. Rövid, frissen élénk fényű és igen szép tojások ezek, gyönyörű zöldeskék vagy kellemes rézrozsda (grünspan) színűek. Egyszínűek, de a tompa végén rozsdaveres pettyekkel koszorúzott tojások is találhatók.

Egy évben kétszeri költését nem mindig tapasztaltam. Ez idén igen.

Első költését így figyeltem meg:

Ápril 24. (tehát korán) . . .	első tojás.
„ 30.	6 drb.
Május 4.	kissé kotolt.
„ 19.	tollas fiak.

A második költést pedig a következőképen:

Május 25.	első tojás.
„ 30.	5 drb.
Junius 20.	tollas fióka.

Mikor fiókái vannak már a földi tyúknak és fészke közelében vagyunk, igen nyugtalan mind a hím, mind a tojó; ott ugrál, fájdalmas „thjú-thjú csek“ kiáltással teljesen elarulva, hogy fészket félti. De csalódnánk, ha azt hinnők, hogy egyhamar meg is találjuk azt. Így egy ily fészket, mely egy kaszálóban egy kis gyalogút mellett a pusztai földön volt és amelyet már régebben nem néztem meg, teljesen elvesztettem szemem elől, bár a kis madárkák ott jaggattak közelemben. Háromszori átkutatás után vettem csak észre a fészket, mely egészen nyíltan feküdt előttem, de már laposságánál fogva teljesen összeolvadt a száraz füvel. Az egy kis fiókát — mely bent ült — csak akkor vettem észre, mikor lehajoltam, oly nagyszerűen majmolta fejének és hátának keskeny feketével szegett sárga csikozása a fészke szalmáját. Ugyancsak azt is tapasztaltam, hogy a már felnőtt fiókák közeledésemkor anyjuk intó szavára a fészekből szétszaladtak, mint azt ez az egy fészkekben maradt is próbálta.

Számos madár van, melyeknek tojásai többé vagy kevésbé hasonlítanak a földi tyúk tojásához, t. i. ezek is egyszínű zölde-kékek. Mivel gyakran tapasztaltam, hogy a földi tyúk tojását más ily hasonló tojásokkal összetévesztik, czélszerűnek tartom néhány hasonló tojással összehasonlítani, hogy így gyűjteményben is mindig felismerhető legyen*).

A földi tyúk tojása nagyon hasonlít a kerti csalógány (*Ruticilla phoenicurus* L.) tojásához, melylyel még nagyságban is megegyezik. (A földi tyúk tojásának hossza 16—19 mm., szélessége 14—15 mm.) Eltérés abban van, hogy a rozsdafarkú tojásainak színe homályosabb, zavarosabb, sötétebb, egyszóval nem oly tiszta, üde, mint a földi tyúké.

Nagyságban megegyezik a földi tyúk tojásával a kék-begy (*Cyanecula svecica*) tojása is, de ez utóbbi sokkal halványabb zöld, szürkés-kékbe hajló.

Az örvös légykapó (*Muscicapa collaris* Bechst.) tojása mind színben, mind nagyságban olyannyira megegyezik a földi tyúkéval, hogy valóban nem talállok semmi eltérő vonást, ami által némileg elkülöníthetnénk őket egymástól. Itt már a fészkekre, annak helyére vagyunk utalva, mely mindig tágnylású faoduban van.

Ha a gyűjteményünkben „Havasi szürkebegy“ (*Accentor collaris* Scop.) tojása is van, a barnabegyétől igen könnyen megkülönböztethetjük nagyságánál fogva, amennyiben az előbbi mintegy 6—8 mm.-el hosszabb, 2—3 mm.-el szélesebb ez utóbbinál, továbbá ezek, mint az összehasonlító méretekből kitűnik, hosszúkás alakúak is.

Már jóval közelebb áll hozzá az erdei szürkebegy (*Accentor modularis* L.) tojása, mely épen csak nagyságával különbözik, amennyiben 2—3 mm.-rel hosszabb a csaláncsúcsnál, de hosszúkásabb is mint ez, mert szélessége gyakran kisebb ezénél.

Végül itt van a hantmadár (*Saxicola oenanthe* L.) tojása, melylyel gyakran összecserélik, pedig itt legkönynyebb a megkülönböztetés. A hantmadár tojásai ugyanis egyrészt nagyobbak, másrészt sokkal halványabbak és inkább kékesek, mint zöldebe játszó.

Mind hasznossága, mind bajossága, kedvessége megkövetelik, hogy védjük e kis madárkákat és kérjük a kaszálót, hogy szép tojásait, ha ráakad, hagyja a fűtorzs között a kis madaraknak kiköltetni, ne vigye haza fiainak, mint ezt igen gyakran tapasztaltam.

Székesfehérvár.

Fábián Gáspár.

*) Ugyanis a fészkekről, annak helyéről, legpontosabban megkülönböztethetjük e madarak tojását.

Halászat.

Halászatok a Szamosban.

(Folytatása és vége.)

Én is keresztet viselő, jámbor szerzeteseket rajzoltam e tájakra képzelődésemben, mikor kocsim a rózsás hajnal derengésében Benedekfalváról bekanyarodott a szorosba... Halászaim már ott vártak s ott volt a türelmetlen jegyző is.

— Lesz-e hal, Gyorgye? — szólottam az öreg halászhoz.

— Majd meglátjuk uram! — válaszolt s gyanusan hunyorgatott ravasz szemével.

— Hm, — gondoltam magamban — a vén kókler be akar csapni. Kifogok rajta.

Levétettem a kocsirol egy öt literes pálinkás butykost, utána néhány palaczk bort. Az elsőből keményen kínálgattam a ravasz jobbágyokat. Olyan kedvök támadt, hogy majd tánczra kerekedtek.

— Itt a szalonna is, Gyorgye; jó lány kenyérrel, zöld hagymával.

Csak úgy csettintett a nyelvével, mikor a pompás elemózsiát megpillantotta. Vigan lakmározta; közbe-közbe szüresölgetvén egy-egy korty szilvóriumot, oláh szokás szerint. Dehogyan is ittak volna bort!...

Mikor már rendben voltak a reggelivel, a halászmester, a nagy kókler — Gyorgye — odaintett társaihoz s hallottam, amint sügta: no gyerekek, most már fogjuk ki az öreget (pringye la batrine)!

— Nem jössz velünk, uram? — kérdezte, mikor a nagy kerítő hálóval elhelyezkedtek a csolnakokban.

— Megyek, de csak itt, a parton.

— Messze megyünk!

— Nem fáradok én el.

Ennyit beszéltünk s azal — a csolnakokkal — elindultak lefelé a vízen. Én befogattam s csöndesen kísértük a csolnakokat,

gyönyörködve a tájék magasztosságában. A madarak a szerelem édes, mámoros napjait élték. Daloltak, hogy csengett belé a szép bükkös erdő, melyet a sziklás falak tartanak fenn, hogy a Szamosba ne fussanak eszeveszett robajjal, mint rendszeren, mikor a természet rombol s végtelen nagyságú testéből csak akkora *parányi rész* is kiszakad, mint egy *rengeteg erdő*. A sziklás hegyek oldalán egy-egy gyík sütkérezett, a folyó sekély szélein egykedvűen sétálgattak a gólyák, gémekek s a víz tükre fölött apró sirályok, elegáns ruházatú kis fecskék szárnyaltak nyilsebesen. Túlán, a Szamos partján elterülő legelőn, pajkos keeske-gidák ugrándoztak s apró bojtár-gyerekek kiabáltak a visszafelcsúszó *Mária-völgynek*. Minden oly szép volt e környezetben, mint maga az Isten, aki saját testéből, testzése szerint alkothatja, nevelheti, öltöztetheti gyermekeit, nekik adván a végtelenségéből egy kicsike részt, melyben megismerhetik az ő mindenhatóságát és parányiságukat.

Egy pár kilométernyi utat tettünk meg, mikor a csolnakok megállottak a vízen s kivetették a nagy kerítő-hálót. A két csolnak lassú tempóban egy kört írt le a víz felületén, oly helyen, ahol nagy mélységű az s folytonos örvénylés kavargó.

— No, most emelik föl a hálót, — szólott kocsisom. Nagy érdeklődéssel néztem a víg oláhok működését, a nagy erőfeszítést, melylyel a nehéz hálót a vízből kiemelték s a csodálat fogott el, midőn abban azt a szörnyeteget megláttam, mely a távolból inkább egy fatörzsnek, mint halnak nézett ki. Óriás ordítás, kurjongatás verte föl a völgy isteni csöndjét s azután dalra gyűjtve közeledtek a part felé a vidám csolnakosok, maguk után vonszolván a terhes hálót. Mikor partra tették a hatalmas zsákmányt, egy 60 kgos harsát, örömben majd megöleltem oláh halászaimat. Akkora feje volt, hogy a lakodalom gazdasszonyai nem kaptak akkora üstöt, hogy egészben megfőzhessék benne.

Délutánra hajlott az idő. Az én halászaim dalolva tánczolva vigadtak a part zöldbársony gyöpén s hogy örömiük még nagyobb legyen, a cikói bandát (két torzonborz oláh-czigányt) kirendeltem a szorosba, mulattatásukra.

Ennél nagyobb harsát, a Szamos ezen részéből, soha sem láttam partra kerülni; de halászaim s más szavahihető emberektől hallottam, hogy ehhez hasonló, sőt nagyobb példányok is kerülnek a kerítő hálóba.

A harsa falánkságának illusztrálására említem föl,

hogy egy alkalommal a cikói határban, a Szamosból kifogott 20 kilogrammos harsa gyomrában 3 drb teljesen ép kutyakölyköt találtunk, melyeket a túlszaporá anyától elvéve dobtak a folyóba s melyeket a telhetetlen állapot azonnal bekebelezett.

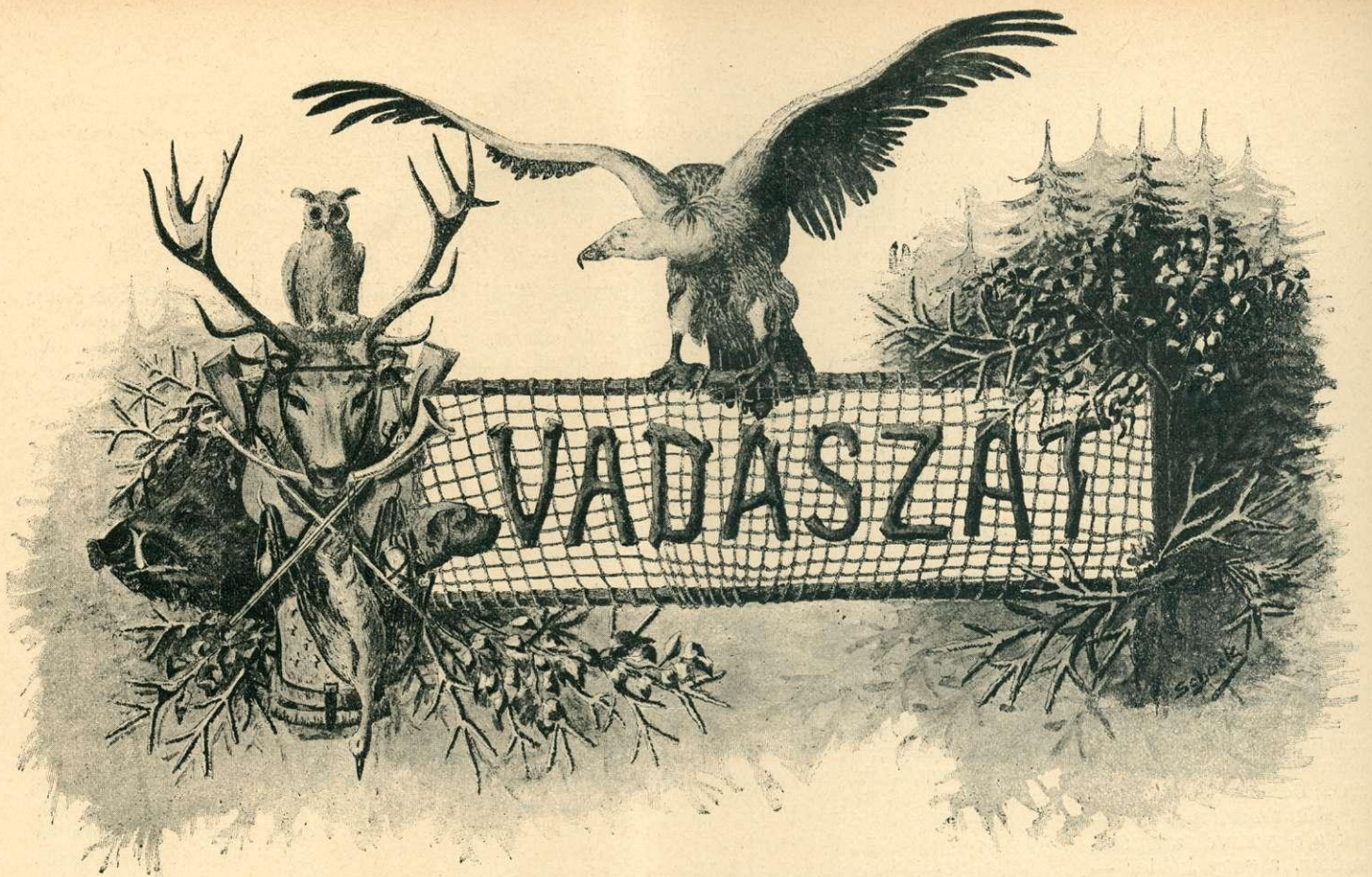
Igazán kuriózum számba megy az az eset, melyet itt mondok el s mely olyan szerencsés halászat eredményéről szól, mint a milyet a halász-tanítványok esetéről a Biblia jegyzett fel. Július első felében, gyönyörű nyári időben halásztattam a tóhát Szamosban. Egész társaság rándult ki ez al-

kalomra a gyönyörű Szamospartra. Élveztük a szabad természet ezer szépségét s gyönyörködtünk az ezüst szalagként kigyózó faluban, a halászok munkájában s vigadtunk a fűzes árnyékában, szívan a balzsamos léget, melyet a lebbenő szél a hegyek közül, a virágok lelkével kergetett felénk.

A halászat korán reggel vette kezdetét s a kerítő háló *húszszori felvonása 15 (tizenöt) véka kecsegét* szolgáltatott zsákmányul; nem számítva ide a másféle halakat (harsát, pontyot stb.) Ez a hallatlan eredmény még a legöregebb halászokat is meglepte; annál inkább, mivel a Szamosból e helyen a *kecsegét* rendszeresen csak *párosával* fogják. Ez alkalommal a vándorláshoz szokott érdekes életkörülményű halak, úgy látszik, nagyobb csoportban indultak a Tiszából — a szerelmi időszakhoz nyugodtabb, csöndesebb viszonyokat szolgáltatató Szamosba. Nekik is vannak édes titkaik, a hatalmas természetnek mindenütt, minden jelenségében, melynek megértéséhez szív kell. A természet legutolsó élő parányát is az őserő benne létező piczike része kormányozza, — felséges öntudatnak édes szavára hallgatva, vagy érthetetlen ösztön csodás erejének engedelmeskedve. Ez az örök igazság egyik legszebb tétele.

Boér Miklós.

A nyestek, menyétek és a görény pusztítása.

Ezeknek a bestia vadpusztítóknak az irtására rendszeren még a leg gondosabban óvott vadászterületeken is igen kevés, vagy éppen semmi gondot nem fordítanak, sőt a véd-személyzetnek alig van tudomása a nyesteknek s apróbb rokonaiknak a pagonyokban való előfordulásukról, amit nem egyszer volt alkalmam tapasztalni. Gyakran hallottam olyan kijelentést, hogy ezen vagy azon a vadászterületen nincsen nyest: mikor azután tanácsomra kisebb csapóládákat és vastöröket állítottak fel a nyestek párzási idejében, volt csodálkozás a gazdag fogási eredményen. — A nyesteknek többféle pusztítási módja van, ezek közül legismertesebb a friss havon való kinyomozás, az odvas fából való kikopogtatás s elhagyott régi mokus-fészekből való kilövés. Azonban legbiztosabb mód eme vérszomjas apró dúvadak pusztítására: a vasfogók és csapó-ládák helyes alkalmazása. (A különféle *kelepczékről* és *dorongcsapdákról* itt nem szólok. Ezek ma már túlhaladott ősdíságok.) Megjegyzendő, hogy ép úgy, mint a rókánál, a nyestnél sem szabad szem elől tévesztetni, hogy az eredmény csak akkor biztos, ha a fogóhelyeket már hónapok előtt oda kitett csalétekkel berendezzük s a nyesteket azokhoz hozzászoktattuk. A pagony több alkalmas részében, például keveset használt csapások (gyalogjárók) vagy cserkésző utak mentén igen jól lehet ilyen fogóhelyeket berendezni oly módon, hogy körülbelül félméter magasságban felaggatunk egy-egy friss madarat s az alája helyezett fogó vasat száraz falevelekkel jól betakarjuk. — Előnyvel használható a friss nyúlél is a fogáshoz. A belet egy *ócska* fabotra olyan magasan akasztjuk fel, hogy a nyest szintén csak ugrálás által érhesse el, miközben az alája helyezett csapdába kerül. — Sok nyestet s menyétet el lehet pusztítani csapóládák segítségével is. Nyestek és menyétekre legjobb, legjövendőbb s egyúttal a leghálásabb fogási mód — írja egy gyakorlott vadász — a csapó-ládák alkalmazása. Különösen ez utóbbiakat illetőleg e tapasztalatra akkor jöttem, midőn megfigyeltem, hogy különösen őszkor, midőn ezek a kártékony vadak a mezőről kivándorolni szoktak s természetesen legszívesebben a fáczánosokban szeretnének megtelepedni s ha ilyenkor eső-

zések állanak be, hogy ilyenkor igen nagy előszeretettel a száraz utakat s a taposott vadváltókat használják útjoknak s ekközben minden fa-odut, hidat, gátat stb. szorgosan átvizsgálni szoktak. Ezért oly sűrűben, hol fáczánok tartózkodtak s hol emiatt a fenti ragadozók igen szeretnek kotnyeleskedni, két láb széles utakat hanyattam s ezeket mindig tisztán tartottam. Az ily utakra azután kitétettem a csapó-ládákat. — Mindenesetre a csapó-ládákat mindig igen sűrű helyeken átvezető keskeny csapásokra, cserkésző-utakra kell elhelyezni. Esetleg az igen sűrű helyeken átvezetve, készíteni is lehet ilyet a szükséghez képest több helyen is. A láda belsejébe csalétket tenni nyestnél sohasem szabad, mert az elriasztaná; ajánlják azonban rigó, vagy valamely más madárfészket, tojáshéjdarabokkal elhelyezni a ládában, ami állítólag nagy csábító erővel bírna a nyestekre. Hogy a láda belseje füvekkel, száraz lombbal behintendő s ezáltal lehető természetes kinézés adandó neki, az igen természetes. Csapó-vassal — a már említett fogási módoktól eltekintve, melyek mindkét nyestfajunknál érvényesülhetnek, — különleg a nyusztnál (*Pieper* szerint) az alább ismertetett eljárás követendő. A vasban-fogási módok közt legérdekesebb a berlini vastör használata. Csalétekül aszalt szilvát, almadarabokat, tojást, mézet, egy darab nyulbelet, vagy libaszirba mártott heringet szokás használni. — Hogy a vastört minden gyanus szagtól megszabadítsuk, legcélszerűbb azt sótanal vajjal, vagy keserűdes csucsor héjával, kömény vagy mézbe kevert kámmal bedörzsölni. Mind ennél egyszerűbb egy kevés pézsmát anizs-olajban elkeverni s ebből 1—2 cöppet a vasra dörzsölni. — A tányérvasak használatára legalkalmasabb idő az ősz, midőn az erdei fák levelei már sárgulni s a kihalt s megbarnult lombok hullani kezdenek. Aki e fogási módhoz a kellő kiltartással és türelemmel bír, soha se feledkezzék meg valamely csalétek hurezolása által a vadat valamely helyre szoktatni. E célra legjobb beleket használni, melyek azután egy lószőr-zsinórra oly magasan akasztatnak, hogy azokat sem a rókák, sem a macskák ne bántassák. — A *nyuszt* igen szívesen veszi fel a vonszalék nyomát s könnyebben kerül így törbe, mintha csalétekül tojást használnánk. Időről-időre utána kell nézni, nem-e tűnt el a csalétek s ha igen, gondos vizsgálat után meggyőződést kell szerezni ar-

ról, vajjon csakugyan a *nyuszt* volt-e a rabló? Az elvitt csalétket újjal kell pótolni, mely alkalommal, mint már első ízben is, az messziről lesz a földön oda hurezolva. Ezt mindaddig követni kell, míg elérkezik az idő, amidőn e ragadozó szörmeje legértékesebb, mi december és január táján szokott lenni. Ezután két vagy három tányér-vasat azon a vidéken helyezünk el, hova a nyusztot szoktattuk, — vagy ha kilesni tudtuk, szokott váltójára. A felállított vasat gondosan be kell takarni vékony szárazlevél réteggel. A rugót, valamint a vékony lánczot, melyhez a vas erősítve lesz, legjobb mohával befödni. Különösen ügyelni kell arra, hogy a tör oldalvasai sehol se jöjjenek érintkezésbe a földdel, mert télen igen könnyen odafagyhatnak; szintúgy nem szabad megfélekedni, ha a tör hosszabb ideig van kitéve s ha esetleg a nedves időjárást fagy váltotta fel, a betakaró faleveleket újjal pótolni. A felállított vastöröket akkép kell elhelyezni, hogy azok napontai átvizsgálása sok idővesztéssel ne járjon, mert a napontai átvizsgálás okvetlenül szükséges, annál inkább, mert a *nyuszt* rendszeren csak egyik lábával marad a vasban s ha sokáig marad e helyzetben, addig rángatózik, míg a vas lábát teljesen el nem metszi; ez oka azután, hogy sok esetben csupán lábat találni a vasban remélt préda helyett. Ennek kiküldése végett a nyuszt-fogáshoz nem célszerű a szorosán záró éles vasakat használni. — Ezenkívül ajánlatos a vasat meg nem kötni, hanem láncz segítségével valamely tuskóhoz erősíteni, úgy, hogy a törbe került vad a vasat maga után hurezolhassa. Egy jószaglász ebbel a nyusztot úgysem nehéz megtalálni. — A vasak tisztántartása s minden gyanus szagtóli megszüntetése nem igen lényeges, mert nagyon gyakori eset az, hogy teljesen berozsdásodott törökkel is sikerült a fogás, mi magyarázatát abban leli, hogy a magasban függő csalétek után húzó nyuszt nem igen vigyáz lábai elé. — Mint hó-esések után gyakran tapasztalni lehet, a róka gyakran kerülgeti a csalétekkel ellátott helyeket, annélkül, hogy a felállított törökhöz közeledni merészelne; finom orra és ravaszága csakhamar észreveszi a fenyegető veszélyt. Ellenben a vadmacska nem ritkán a nyusztok szánt vastörbe esik; ebből láthatni, hogy e két utóbbi, óvatosságra nézve, nem vetekedhetik a ravasz komával. — A szajkó, mely lármájával a lesben ülő, vagy a cserkésző vadászt is elárulja s zavarja, a törvetésnél is alkalmatlan, miután igen gyakran a nyusztok kitett csalétket elfogyasztja. Amely vidéken tehát szajkók is tartózkodnak, ott gyakrabban kell utána nézni a vasaknak és a csaléteknek. — Hómentes telek legalkalmasabbak a fogásra, mert az ily időjárásakor a nyuszt nagy kirándulásokat szokott tenni. Gyakori havazás, vagy mély hóállás ellenben igen alkalmatlanok s a fogás csak akkor biztathat sikerrel, ha a hórteget erősebb jégfelület borítja, melyen a nyuszt könnyebben járhat. — A csaléteknek a földön való hurezolása sok esetben igen kellemetlen és fáradságos, de alig mellőzhető, mert nem tudva a nyuszt rendes váltóját, e hurezolás nélkül csak véletlenül kerülhet a ragadozó a vasba, mi rendszeren csak igen hosszú idő múlva szokott történni. De ha ismerjük a váltókat, melyeket friss hóesés alkalmával könnyű feltalálni, úgy a fogás nem nehéz. A vastöröket legcélszerűbb kisebb tisztásokon, vagy a sűrűségek és bozótok bejáratainál felállítani. — Sokan a török felállítására a hangyabolyokat szokták választani, melynek földjébe a tányérvasakat betakarják. Héja-fogó kosarakat is lehet eredménynyel használni e ragadozó pusztítására, mely kosarak azonban legfeljebb 4 lábnyi magasságban helyezendők el. — Szokás továbbá a kerékvágásokat kibővíteni s kitisztítani, vagy ehhez hasonló árkokat húzni, mely mesterséges váltókat igen örömet veszi fel minden ragadozó, — egyrészt, hogy jobban földve közeledhetik prédájához, másrészt, hogy a nedves fű érintését kikerülheti. Ily helyeken tányérvasakat vagy csapdákat a legjobb eredménynyel használnak. Ami a *nyestek* (és a görény) fogására felállított csapóvasak lecsattantó készülékével összekötötésbe hozott vasak körül elszórt csalafalokat illeti, ilyenekül a

következők ajánlhatók. A *fanyest-* és *görény*nél a tojás legsikeresebben alkalmazható. Hanem előbb ki kell fujni a tojást és homokkal megtölteni, hogy bizonyos súlya legyen s úgy kell a vas peczkére (illetve horgára) ráfűzni. Egyébiránt ma már kaphatók speciálisan nyest és görény fogására készült, áltojjással felszerelt fogóvasak is. — Alkalmos csalik még: 1. Frissen lőtt verebek (csalétkül és falatul). — Sült halak fejei cukorral meghintve, vagy mézzel megkenve, — avagy pedig tyúk- vagy libaszirral, esetleg friss vajjal sült heringfejek. — 3. Körte és aszalt szilva mézzel bekenve, egy csepp beléndekolajat is adva hozzá, kitünő csalétek. Azt mondják, hogy a beléndekolaj elkábítja a nyestet és görényt. — 4. Igen kitünő falatnak bizonyult a következő: Egy jó húspan levő, de nem kövér macskát, kevés Foenum graecummal kevert sólében bepáczolva, darabokra vagdalkunk s apróra vagdalt *fehér* hagymával friss vajban vagy kevés libaszirban kirántunk. — 5. Egy kanál sótlan vajjal felolvasztunk és egy szelet *fehér* hagymát egy perczig rántva benne, ismét kivesszük. Azután a vajjal egyenlő mennyiségű, koczára vágott kenyéret teszünk a vajba s az egészet jól kirántjuk; majd a keveréket a tűztől elvéve, kevés kámfort hintünk bele. Ez a csalétek kitünő, csakhogy a hol kutyák és macskák járnak és sok az egér, alkalmazni nem lehet, mert ezek az állatok is nagyon húznak rá s azáltal, hogy a vasakat minduntalan felcsatantják, sok bosszuságot okoznak. — Kitünő csaléteknek mondják a következőt is, csakhogy az egerek nagyon mennek rá. Megjegyzem, hogy ennek a csaléteknek készítése csak gyakori használatra számítva fizeti ki magát: 1 kg. egészen tiszta, új csuporban felolvasztott, de még sárga vajba kisdíó nagyságú, apróra vágott kerti angyelkát és némi *fehér* hagymát teszünk. Amikor e keverék 12 perczig sült, hozzáteszünk 30 gr. apróra tört nőszirom-gyökeret. Azután a keveréket még egy óráig sülni hagyjuk, majd pedig a tűzről levéve, 6—8 gramm kámfort keverünk hozzá és ködedényben elhelyezve, hűvös helyen tartjuk. Használatnál (*Belházy* utasítása szerint) egy darab kenyérhéjat kötözernára húzunk, egy kanálnyi a fentebbi keverékből felolvasztunk és benne a kenyérhéjat kirántjuk. — *Szagtalanító szerekül* nyest- és menyétnél csak a következőket ajánlhatom: a) megfogott nyestből nyert vizeletet, melylyel a vasat bedörzsöljük, b) ugyanezen céllra a nárdusfüvet (ahol macskák nem fordulnak meg), c) a cibetport, melyet a vas alá hintünk, végre d) a következő keveréket: $\frac{1}{5}$ -öd gr. mosusz, 6 gr. ánizsolaj és 6 gr. beléndek-olaj. Ezeket egy üvegbé téve, jól összerázzuk. Használatnál legfeljebb két cseppet egy tiszta rongyra cseppentve, ezzel a vasat jól bedörzsöljük.

(Vége köv.)

Lakatos Károly.

Eredeti méhészet.

Katonai gyakorlatok közben eljut az ember erre is, arra is. A többek között utunk a Szabadkától éjszakkéleti irányban fekvő „Hajdújárás erdő”-be vezetett. Mig ezt elérhettük, több sűrűségen és tisztáson hatoltunk keresztül. Bozót a virágos réttel kellemes arányosságban váltakozott. A virágok, füvek még a hajnali harmatot rezgették. A fenti erdőben, — mely tisztán életerős, feltűnően egyenes törzsű fiatal akáczfából áll, — egyszerre csak egy kis tisztás tárul elénk és azon egy, legalább nekem szokatlan kép. Első pillanatra azt hittem, hogy valamely kóbor komédiás társaság pihenő tanyája. Olyan lakás-kocsiszerű építmények vagy három egymás mellett, még a koloncos kutya se hiányzott. Pedig hát nem volt az egyéb, mint egy ügyesen kezelt erdei méhészet, mely nagy haszonnal és majdnem semmi költséggel nem jár. Három

kerekeken álló, féldomború tetővel bíró kocsiszerű építmény, mindéggyik szép számú méhcsaládot tartalmazva. Körül néhány kis vályú, magas lábakra állítva, melyben a tiszta víz tetején szénaszálak úszkáltak. Ezek mellett egy lécvázból álló, tetején és két oldalán vízmentes ponyvával, többi részén úgynevezett „tüll“-el borított kis házikó áll. Ez lakása annak az egy szál embernek, aki az egészséget kezeli, rendben tartja. Kérdezősködésekre feleletül azt nyertem, hogy 4 tagú családjával már évek óta abból él. Megtermi az ő jövedelmét az akáczos erdő, a virágos rét. Bár nagyon sokan látták volna, hogy sokan követnék!

Vidacs Aladár.

Az özkukacokról. (Felelet.) A *Nasen-* vagy *Rachenbremse*-nek elfogadott magyar neve tudtommal nincs. Mint-hogy ez csakis az őz élődíje, *özpöcsök*-nek volna nevezhető. Tudományos neve *Cephenomyia stimulator*. A vadász-irodalomban ez a faj következetesen *Oestrus nasalis* név alatt szerepel (pl. Vadász-Lap, 1902, 238. lap), holott ez utóbbi a ló gyomrában élősöklik. A pöcsök-félék sohasem közvetlen okai az őz megbetegedésének, ez csak egy másodlagos tünet, amennyiben bármily más betegségben szenvedő őz nem képes ellenük eléggé védekezni s így könnyebben inficiálatik, mint az egészséges.

Dr. Kertész.

Szerkesztői üzenetek.

J. F. Süttő. A közönséges minőségű *nyusztbőr* a *nyest* (kövi nyest) bőrével egyenértékű és mindig is az volt; ellenben a kiváló szép sárga „mályu“ *nyusztbőrök*, melyek hajdanában nálunk a nemesi sívegek (kalpagok) készítésére használtak, jóval értékesebbek voltak, úgy hogy 6–10 pengő forintot is adtak a kiválóbb darabokért; míg a legszebb *nyusztbőr* ára 4–6 forint értéket képviselt; ma azonban ezek néhány forintért kelnek darabonként; ellenben a szép *nyusztbőr* most is drágábban kel. — V. A. A méhekről írt apróságnak helyt adunk. — V. K. *Vadász-erő*. Legközelebb foglalkozni fogok a dologgal. Eddig nem volt rá érkezőm. Üdvözlét! — B. L. *Fiume*. Legközelebb írok. A lap a kívánt címre küldtetik. Üdvözlét! — Sz. J. Ha a könyv megjelent, a legszívesebben fogjuk ismeretni. Elébe vágni a dolognak reklámozni volna; de ha mégis akarja ön, szívesen. — K. L. és M. D. Az *agárdi* (Velencei-tó) vízi vadászterületet *Bóné Gyula* úr bérleté ki ismét. Tessék egyenesen hozzafordulni (Agárd) a jegyek végett; minden tisztességes úri embernek ad bérletjegyet.

Árverési hirdetés.

A mogyoródi vevőtársaság a váci püspöki uradalomtól megvásárolt 1462 kat. hold (közte 600 hold erdő) kiterjedésű birtokon gyakorolható vadászati jogot hat egymás után következő évre, vagyis 1908. évi július hó végéig terjedő időre, **1902. évi július hó 17-én délután 4 órakor**

fogja Mogyoród községhezánál, árverés útján haszonbérbe adni. Ez a vadászterület a gödöllői koronauradalom tőzsomszédságában fekszik. — Kikiáltási ár 1600 korona. — A legtöbbet ígérő az első évi haszonbért a bérbevétel napján előre lesz köteles kifizetni. — *Bérbe nemadás esetén 100 koronás évi tag-sági jegyek bocsátatnak ki.*

Mogyoród, (Pest-megye) 1902. július hó 7-én.

1—2

Hartman Mihály,
mint megbízott.

2. drb. kitűnően bevezetett, 1 drb. idomított, remek szép ajtiszta, német vizsla-kölyök eladó. Bővebben: Pápay Géza, Tengelicz, Tolna-m.

1063
1902

Árverési hirdetés.

Az esztergomi Főkáptalan tulajdonát képező és Esztergom vármegyében fekvő nánai és ebdi birtokon gyakorolható vadászati jog f. év július 7-én Esztergomban, d. e. 10 órakor a főtisztai irodában (Káptalanház 1. szám) tartandó nyilvános árverésen, augusztus hó 1-től számítandó három évre haszonbérbe adatni fog. Az árverési feltételek ugyanott tudhatók meg. Tájékoztatásul megjegyeztetik, hogy a nánai vadászterület a párkány-nánai vasutállomás tőzsomszédságában, az ebdi pedig a Duna mellett fekszik.

Esztergom, 1902. június hó 9-én.

A főkáptalani uradalmak
Igazgatósága.

3—3

Néhány eleven uhu, egészséges, vadászati célokra jutányos áron kapható intézetünkben.

Egy fiatal (2 éves) kan újfundlandi kutyát keresünk megvételre.

Lapunk IV. és V. évfolyamához bekötési táblák, már megrendelhetők kiadóhivatalunkban.

A nemsokára kezdődő vadász-szezón alkalmából a t. va-

dásközönség szíves figyelmébe ajánljuk

PREPARÁLÓ INTÉZETÜNKET.

Gondos, művészi preparáció, természetű kivitel, tartós munka, jutányos árak.

Az állatok lehetőleg friss állapotban és nyúzatlanul küldendők be annak megjelölésével, hogy miképen kívánják azok preparálását (állványra, falra, szőnyeg, fali dekoráció, tablettára, nyitott vagy csukott szárnyal, stb.) Nagyobb emlősök, (pl. medve, zerge, farkas, stb.) kizsigerelendők; csak 10 kilónál nehezebb csomagok küldendők vasúton (gyorsárúként). Pontos címzet és esetleg a vasúti állomás megjelölését kérjük.

Vasúti szállítmányba nem szabad levelet tenni; célirányos ügy a szállítólevélre mint a csomagra ráírni: „friss állat kitömésre“.

Vadászterületek bérbeadásáról szóló hirdetések, valamint egyéb vadászati hirdetések

előreláthatóan jó sikerre vezetnek. Kérjük azokat idejekorán kiadóhivatalunknak beküldeni. Olvasható írást kérünk.

Jutányos díjszabás.

„A TERMÉSZET“ VI. évfolyamára (kezdődik f. évi szeptember hó 1-én) szívesen fogadjuk az előjegyzést, illetőleg előfizetést. A régebbi évfolyamok közül még kapható teljes példányokban a III. IV. és az V.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára, kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

Cím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

Jutányos árak.

TELEFON: 18—99.

Jutányos árak.

„A TERMÉSZET“ szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

Nyomatott Wesselényi Géza könyvnyomdájában Budapest, II., Zsigmond-utca 11—15.